

[Электронный ресурс] / S. V. Bondarenko // Матеріали науково-методическої конференції «Інтернет і сучасне суспільство». – Режим доступу : <http://ims2002.nw.ru/02-rlf05.html> [Bondarenko, S.V. «Social'naja sistema kiberprostranstva»]

11. Bondarenko S.V. Соціальна система кіберпространства: матеріали науково-методическої конференції «Інтернет і сучасне суспільство» [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://ims2002.nw.ru/02-rlf05.html> [Bondarenko, S.V. «Social'naja sistema kiberprostranstva»]

12. Патаракін Е.Д. Сетевіе сообщества і обученіє / Е.Д. Патаракін. – М.: «ПЕР СД», 2006. – 198 с.

13. Конопличук С. Інтернет як предмет соціологічного аналізу / С. Конопличук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2005. – # 3. – С.186-193.

15. Абстракти статей // Психологія Інтернету [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://banderus2.narod.ru/50959.html> [Абстракти статей [Электронный ресурс], Психологія Інтернету]

Рецензент Василенко С. Д., д.політ.н., професор Одеської національної морської академії

3.11.2014

УДК 323.173: 32.81'272(477)

Савойська Світлана

ПРОРОСІЙСЬКИЙ СЕПАРАТИЗМ ЯК ФЕНОМЕН МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Аналізується проросійський сепаратизм як феномен, який має чітке російське забарвлення, а також тісний зв'язок із євразійським рухом незалежної України, яка перетворилася на таку державу, якій можна усе що завгодно диктувати і якою можна як завгодно маніпулювати. Виявлено чинники проросійського сепаратизму, якими є: негативне ставлення Росії до української незалежності, української мови і культури, гальмування їх розвитку і поширення на Сході і Півдні України проросійськими політичними силами, із діяльністю

яких було пов'язано виникнення регіональних суперечностей та загострення мовно-політичних конфліктів.

Ключові слова: Українська незалежна держава, мовна політика, парламентські та президентські вибори, антиукраїнські політичні сили, розкол українського суспільства, проросійський сепаратизм, іредентизм.

Светлана Савойская

ПРОРОССИЙСКИЙ СЕПАРАТИЗМ КАК ФЕНОМЕН ЯЗЫКОВОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

Анализируется пророссийский сепаратизм как феномен, который имеет чёткую русскую окраску, а также тесную связь с евразийским движением независимой Украины, которая превратилась в такое государство, которому можно всё что угодно диктовать и которым можно как угодно манипулировать. Определены причины пророссийского сепаратизма, которыми являются: негативное отношение России к украинской независимости, украинскому языку и культуре, торможение их развития и распространение на Востоке и Юге Украины пророссийскими политическими силами, с деятельностью которых было связано возникновение региональных противостояний и обострение языковых политических конфликтов.

Ключевые слова: Украинское независимое государство, языковая политика, парламентские и президентские выборы, антиукраинские политические силы, раскол украинского общества, проросийский сепаратизм, иредентизм.

Savoyska Svitlana

PRORUSSIAN SEPARATISM AS A PHENOMENON LANGUAGE POLICY IN UKRAINE

Analyzed pro-separatism as a phenomenon that has a clear Russian colors, and a close relationship with the Eurasian movement of independent Ukraine, which turned into a state where you can dictate everything you want and what you can arbitrarily manipulated. Revealed factors pro-separatism, which are: the negative attitude of the Ukrainian independence Ukrainian language and culture, inhibition of their growth and spread in the East and South of Ukraine pro-Russian political forces with which activity was due to the emergence of regional contradictions and worsening

linguistic and political conflicts.

Keywords: Ukrainian independent state language policy, parliamentary and presidential elections, anti-Ukrainian political forces split in Ukrainian society, pro-separatism iredentyzm.

Постановка проблеми. Проросійський сепаратизм – це мовна, культурна, релігійна, інформаційна та інша політика Росії у державах пострадянського простору, яка спрямована на їх децентралізацію, регіоналізацію, федералізацію та іредентизм. Проросійський сепаратизм мав місце у Грузії (Абхазія, Південна Осетія), Молдові (Придністров'я), яка входила до складу Радянської України. Наслідком мовної політики проросійського сепаратизму, яку проводили у сучасній Україні проросійськи налаштовані політики, є анексія Росією АР Крим, закриття на його території україномовних навчальних закладів, захоплення російськими військовими Донецької і Луганської областей, нищення на цій території усього того, що нагадувало про Україну, проголошення Донецької і Луганської народних республік. Проросійський сепаратизм у незалежній Україні існує у двох видах – внутрішній, що проводиться антиукраїнськими політичними силами, і зовнішній, який здійснює Росія через своїх посередників. Тому ставиться мета визначити поняття “проросійський сепаратизм”, виявити ті політичні сили, які намагалися загальмувати розвиток національної культури та української мови як єдиної державної, а також знищити незалежну, унітарну і соборну Українську державу.

Аналіз останніх наукових досліджень. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували такі політики та учені, як О.Бульвінська, І.Гаврилович, М. Головатий, І. Дзюба, І. Діак, А. Кіссе, П.Кононенко, І. Кресіна, О. Кривицька, Н. Латигіна, Л. Лойко, С. Назаренко, В.Семиноженко, В. Скляр, О. Чаленко та ін. Більшість із них вважають, що діяльність проросійських політичних сил у сучасній Україні призвела до протистоянь, мовно-політичних конфліктів, розколу української спільноти, сепаратизму та іредентизму. Окремі із них у цьому звинувачують як проросійськи налаштованих українських політиків, так і Росію [4].

Виклад основного матеріалу.

Отже, проросійський сепаратизм як поняття – це спланований і здійснений розкол українського суспільства та Української держави проросійськи налаштованими політиками, комуністичними,

соціалістичними, соціал-демократичними і центристськими політичними силами, їх партіями, організаціями, рухами тощо із метою створення на території країни окремих державних утворень та їх приєднання до іншої держави. В Україні проросійський сепаратизм має давню історію, особливий шлях формування і розвитку, чому ще у ХІХ ст. намагалися протистояти українські історики, політики, письменники, фольклористи, митці із різних галузей знань, “хлопомани”, громадівці, просвіта, які намагалися довести усьому світові, що український народ існує, що він має власну історію, мову та унікальну культуру, відмінну від російської. Складовою і невід’ємною частиною проросійського сепаратизму є російський шовінізм, з яким у ХХ ст. боролися українські патріоти-шістдесятники і дисиденти. Щоб швидше визволитися із-під тиску радянського тоталітаризму, українському народу були нав’язані буржуазно-ліберальні цінності епохи “дикого капіталізму”, які, начебто, були здатні надихнути його на швидку відбудову Української держави, її економіки, культури, української мови та ін. На початку 1990-х рр. Україна взяла курс на деідеологізацію суспільно-політичного життя, але суспільна свідомість українців продовжувала знаходитись під тиском старої комуністичної ідеології. Внаслідок її краху у свідомості українського народу утворився ідеологічний вакуум, який із часом заповнився проросійською ідеологією. Протягом 1990-х на території України стали виникати такі радикальні організації проросійського спрямування, як “Родіна”, “Союз”, “Русь”, партія “Руський блок”, Всеукраїнське об’єднання “Спадкоємці Богдана Хмельницького” та ін., які засудили національно-демократичну ідеологію і виступили за збереження СРСР, поширення в Україні російської мови та культури[7;14]. Проросійські партії і громадські організації лівого спрямування, що діють в Україні, мають спільні стратегічні цілі – надання російській мові в Україні статусу державної, інтеграція України у союз із Росією та Білоруссю, а також спільні ідеї, що ототожнюються із культурою, звичаями і традиціями Російської православної церкви, а у перспективі – економічною й політичною єдністю руського (східнослов’янського) народу із центром у Москві [12, с. 382-383].

Проросійський сепаратизм почав зароджуватися на першому етапі (1991-1996 рр.) українського державотворення. Він особливо активізувався під час правління екс-Президента України Л. Кучми.

Проросійські політичні сили України намагалися загальмувати поширення української мови в освіті на Сході та Півдні держави, оскільки в їх лавах були політики, політологи, експерти, журналісти і вчені, які не знали української мови і не намагалися її вивчити, бо вважали її неповноцінною, ненауковою, сільською і взагалі із підозрою ставилися до всього українського. На цьому ґрунті виникали мовно-політичні конфлікти, які були пов'язані із пережитками радянської системи, комплексом меншовартості, зросійщенням етнічних українців[20], гальмуванням поширення української мови в усіх сферах суспільного життя; політизацією мовної проблеми, використанням її під час виборчих перегонів тощо. У зв'язку із цим мовне питання у сучасній Україні із культурологічної площини перемістилося у політичну і розколело українське суспільство та регіони за мовно-політичною, культурною та релігійною ознаками. Місцеві проросійські сепаратисти блокували відкриття україномовних дитячих садків, шкіл, закривали україномовні класи і групи. Схожа ситуація у галузі освіти була у місті Рубіжне Луганської області, де батьків змушували віддавати своїх дітей до класу із російською мовою навчання або шукати інші навчальні заклади. Таку мовну політику місцеві проросійські сепаратисти Луганщини пояснювали тим, що регіон не має коштів утримувати україномовні класи, групи і навчальні заклади. У такий спосіб проросійські сепаратисти Луганщини та АРК боролися із “тотальною українізацією”, що здійснювалася у незалежній Україні. Якщо на Луганщині мешкало 58% етнічних українців, які під час перепису у 2001 році назвали українську мову своєю рідною, а україномовною освітою було охоплено лише 40% бажаючих, то це свідчило насамперед про те, що тотальне російщення регіону продовжувалося за планом місцевих проросійських сепаратистів, які здійснювали таку мовну політику за вказівкою Кремля [2]. Метою їх діяльності було формування у місцевих мешканців краю, зокрема молоді, проросійської свідомості, ненависті до всього українського та любові до Малої Батьківщини і до Росії, що вони, по суті, і “досягли”, якщо зважити на анексію АР Крим, захоплення Донецької і Луганської областей та проголошення на цій території Донецької і Луганської республік. Причиною того, що сталося, були мовно-політичні конфлікти, що виникали на тлі негативного ставлення до української мови і культури. Це було використано російським Президентом у

підготовці до захоплення українських земель на Півдні і Сході держави. На підтвердження цього є декілька тез російських політиків, одна з яких свідчить, що без жорсткої терапії російсько-українські відносини не вилікуються. “Хотя распад Украины – проблемный для России вариант, но лучше способствовать ему, чем терпеть постоянный вызов Украины и эрозию наших усилий в ближнем зарубежье”[17, с. 112].

Отже, проросійський сепаратизм – це спланована акція російського націоналізму в Україні, який формувався і розвивався під дією окремих приватних російських мас-медіа, ефір яких заповнювався російськомовними передачами. Значна частина українського інформаційного простору і наразі залишається власністю проросійських олігархів, які, порушуючи закони України, до цього часу зберігають панівні позиції у ЗМІ. Внаслідок дії мовної політики в області ринкових механізмів і певних заходів щодо модернізації усіх галузей життєдіяльності держави “частка україномовної інформаційної продукції, як запевняє А. Корж, за роки незалежності відчутно зменшилася, а сфера інформаційної політики базувалася в основному на принципах лібералізму”[9, с. 10]. Проросійські сепаратисти не зацікавлені, щоб мас-медіа відображали інтереси держави, утверджували українську мову, поширювали українську культуру, розвивали україномовні ЗМІ, книгодрукування, розповсюджували пресу яка у відсотковому відношенні весь час скорочується, бо позбавлена можливості конкурувати із російською через високі ціни і податки. З іншого боку, якби ввіз книжок був регламентованим і контрольованим, то книжкові магазини і кіоски не були б переповнені російськомовною продукцією [1;19]. Це формувало основу для подальшого розвитку і поширення у незалежній Україні проросійського сепаратизму, складовою і невід’ємною частиною якого є мовно-політичні конфлікти, які виникали між місцевою владою і громадою, яка не мала можливості навчати дітей українською мовою. Місцеві мешканці зросійщених регіонів України були змушені підтримувати асиміляторську мовну політику проросійських сепаратистів на шкоду культурним і національним інтересам України та її народу[3].

Законопроекти, які розробляли проросійськи налаштовані політики, створили основу для ухвалення закону “Про ратифікацію

Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”. Це спричинило мовно-політичну кризу, яка вибухнула під час Помаранчевої революції і розколола українське суспільство на два вектори – південно-східний і центрально-західний. Власне, тому проросійськи налаштовані політики, які орієнтуються на союз із Росією, знайшли своїх однодумців на Сході і Півдні держави та в АРК, а національно-демократичні політичні сили, що орієнтуються на Європейський Союз, – на Заході і в Центрі [21].

Під час виборчих кампаній України, які упродовж усіх років незалежності будувалися на світоглядних відмінностях вищезазначених регіонів України, одне із головних місць належало мовній проблемі, яку час від часу активізували проросійські політичні сили із метою поляризації українського суспільства. На цю проблему звертає увагу Г. Корж, який наголошує, що “президентские выборы, в которые так активно вмешивались международные игроки, оказались причиной столь серьёзной поляризации украинского общества, когда возникает угроза существованию самого государства”. Він вважає, що поглибити розкол в Україні можуть політики, зіштовхуючи між собою регіональні групи [10, с. 364, 365]. На думку І. Кресіної і В. Явір, типовим для кожної виборчої кампанії є порушення міжетнічної злагоди в Україні за допомогою радикалізації мовного питання, яким спекулюють проросійські політичні сили і радикально налаштовані партії. У цій ситуації не останню роль, за їх переконанням, відіграє Росія, яка розпалює міжетнічну ворожнечу, налаштовуючи росіян проти українців та української незалежності [12, с. 109-116]. Мовно-політичний розкол українського полікультурного суспільства поглибився протягом останнього десятиріччя, а особливо під час парламентських та президентських виборів 2002, 2004 рр. Мовна політика лівих політичних сил активізувала протистояння, що у добу правління экс-Президента Януковича виникали між громадянським суспільством, яке народжувалося, і владою, а також – між провладними та опозиційними політичними силами, та загострювалися під час парламентських 2006, 2007, 2012 рр. та президентських виборів 2010 р. [5, с. 335-337].

У незалежній Україні проросійський сепаратизм активізувався через засоби масової інформації проросійськи налаштованими політиками, які не лише не спромоглися забезпечити українській мові і

культури пріоритетну підтримку, а й сприяли, на думку І. Дзюби, подальшому російщенню українців[6]. Значна частина українського інформаційного простору завжди була власністю проросійських олігархів, які, порушуючи українські закони, зберігають панівні позиції. Вони не зацікавлені у тому, щоб засоби масової інформації відображали інтереси України, утверджували її державність, поширювали українську мову і культуру. Тому україномовні видання протягом 1990-х рр. весь час скорочувалися, бо були позбавлені можливості конкурувати із російськомовними через високі ціни і податки [18, с. 138-174]. Російськомовні ЗМІ захищають інтереси проросійських політичних сил і російську мову як офіційну/другу державну або регіональну. Проросійська влада зменшувала тиражі україномовних книг, журналів і газет, гальмувала поширення україномовного мас-медійного простору, обмежувала ефірний час телерадіотрансляцій українською мовою. Щоб надати україномовній політиці справжньої динамічності, необхідно ухвалити такий закон про засоби масової інформації, який би захищав і україномовні, і російськомовні видання не за мовно-культурним, а за етнічним принципом[16]. А покищо мовна політика держави є рушієм в інформаційній галузі не українських, а російських інтересів, що не об'єднує, а роз'єднує український полікультурний соціум. 92% преси, інформаційного книговидавничого простору, як вважає П. Кононенко, “окуповані в Україні чужоземними виданнями” і працюють не в інтересах українського народу, а керівники державних органів управління, на думку вченого, миряться із цим, бо вони проти “насильницької українізації”[8, с. 37]. У зв'язку із цим українській мові важко здійснювати націєтворчу і комунікативну функції, якщо зважити на утвердження проросійською елітою російських культурних цінностей та дискримінацію української мови і культури у районах із більшою часткою російськомовних громадян, де, за словами О. Кривицької, мали місце “найсильніші денаціональні тенденції, найбільш популярні ідеї слов'янофільства та проросійські настрої”, які підживлювалися засобами масової інформації, діями та пропагандою представників влади [11, с. 173, 175].

Російські вчені та проросійські політики в Україні намагаються запевнити громадян, що не існує ні українського народу, ні його мови, ні церкви, тому й Українська держава існувати не може. Проти

богослужінь живою народною мовою виступають в Україні проросійські політики і священники. На УПЦ МП покладають свої сподівання проросійські політичні сили України, а за межами держави – Росія, яка розглядає в Україні російську мову, як фактор інтеграції „втрачених територій”. Проросійська влада в Україні була не проти приєднати усі конфесії, що існують в Україні, до УПЦ МП, а вже потім до РПЦ. Демократичні трансформації у сучасній Україні, як зазначає Н. Латигіна, набудуть комплексного характеру тоді, коли модернізаційні перетворення відбуватимуться на більш високому рівні [13, с. 75].

В українському суспільстві існує конфлікт ідентичностей, коли члени проросійських політичних сил ототожнюють себе із російською національною меншиною, її мовою, культурою і Росією загалом, а національно-демократичні політичні сили – з українською мовою, культурою, історією, національними інтересами і європейськими цінностями. Тому лінія конфлікту ідентичностей нерідко проходить між лівими і правими політичними партіями, українським і проросійським націоналізмами, національно-демократичними і проросійськими політичними лідерами, опозиційною і провладною фракціями у Верховній Раді, урядом, парламентом і Президентом, місцевою і центральною владами, східним і західним регіонами тощо. Проросійський сепаратизм, який активізують ліва і центристська політичні сили України, негативно відбився і на ідентифікації українського народу. За даними Г. Залізняка, прибічниками незалежності у 2008 році був кожен другий україномовний громадянин України, а противниками цього були, як правило, російськомовні громадяни України, шестеро із десяти яких готові проголосувати проти проголошення Акта незалежності [15, с. 144-152].

Отже, наразі ця ситуація змінилася під дією Революції Гідності, анексії АР Крим та військової агресії Росії на Сході України. Головним чинником формування і виникнення в Україні проросійського сепаратизму можна вважати відношення Росії до української незалежності, української мови і культури. Його надбудовою є русифікація, основи якої були закладені ще экс-Президентом Л. Кучмою. Свідченням цього є нав'язана ним ратифікація “Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”, сутність якої була вихолощена, а сама вона була використана проросійськими політичними силами України у власних інтересах. Це не меншою

мірою стосується і законопроектів про мови, які були розроблені переважно проросійськими політичними силами і стосувалися розвитку та функціонування російської мови в Україні. Ці законопроекти ще більше ускладнили і загнали у глухий кут проблему мови та актуалізували проросійський сепаратизм. Наявність такої кількості законопроектів від лівих і центристської політичних сил активізували сепаратистські дії Донецької міськради, яка заборонила збільшувати кількість україномовних шкіл і класів, дитсадків і дитячих груп. В умовах гострих політичних протистоянь за таке рішення проголосувало 55 депутатів із 58. Такі дії депутати міськради пояснили тим, що вони виконують передвиборчу програму Партії регіонів, яка на парламентських виборах до Верховної Ради у 2006 році проголосила російську мову офіційною. Тобто, мовна політика міської ради Донецька не без допомоги мовної політики центральної влади багато зробила для формування і розвитку проросійського сепаратизму у незалежній Україні. Усе це створило ґрунт і наблизило до фінішу ту військову ситуацію, яка наразі має місце у Донецьку і Луганську.

Література

1. Аналітичний огляд проблем книговидавництва в Україні. – Ф. 1. – Оп. 22. – Од. зб. 4646. – Арк. 59.
2. Боротьба за мовні права на “тотально українізованій” Луганщині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/Article/1183650.html>.
3. Бульвінська О. Ціннісний розкол в Україні в умовах розбудови інформаційного суспільства / Бульвінська О. // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 29-30 листопада 2013 р., м. Дніпропетровськ. Частина I. / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ: Роял Принт, 2013. – С.75-77. – 252 с.
4. Гаврилович І. Державна мовна політика чи державна зрада? / І. Гаврилович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.galychyna.if.ua/index.php?id>.
5. Головатий М. Людина і політика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Микола Головатий. – К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2012. – 352 с.
6. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / Дзюба І. – К.: Вид.

Дім “Києво-Могилянська академія”, 2005. – 336 с.

7. Кіссе А. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. Політологічний аналіз: Монографія / Кіссе А. – К.: Логос, 2006. – 380 с.

8. Кононенко П. Українська освіта у світовому часопросторі / Кононенко П.П., Кононенко Т.П. – К.: Т-во “Знання” України, 2007. – С.37. – 592.

9. Корж А. Мовний чинник суспільної трансформації в Україні: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23. 00. 02 / Чернівецький національний у – т імені Ю. Федьковича. – Чернівці, 2004. – 20 с.

10. Корж Г. Леонид Кучма. Настоящая биография второго президента Украины / Корж Г. – Харьков: Фолио, 2005. – 413 с.

11. Кривицька О. Деякі аспекти етнополітичного дистанціювання українського суспільства / Кривицька О. // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2009. – Вип.18. – С.160-177.

12. Кресіна І., Явір В. Етнічний фактор виборчої кампанії 2006 року / Еліти і цивілізаційні процеси формування націй / Редакційна колегія: О.О.Рафальський (головний редактор), М.Є.Горелов (відповідальний секретар), С.О.Довгий, Ю.А.Левенець, М.І.Михальченко, О.П.Моця, О.П.Реєнт. – Київ: ТОВ УВПК “Екс Об”, 2006. – Том 2. – 584 с.

13. Латигіна Н. Шляхи та структурні фази демократизації суспільства / Латигіна Н. // Політичний менеджмент. – № 2. – 2005. – С.75. – С.68-77.

14. Лойко Л. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність: Монографія / Лойко Л. – К.: ПЦ “Фоліант”, 2005. – 634с.

15. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації / За ред. Ю. Бестерс – Дільгер. – Вид. Дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 363 с.

16. Назаренко С. Інформаційно-психологічна безпека в політиці / Назаренко С. // Віче. – № 2. – 2003. – С.47.

17. Національна безпека України 1994-1996 рр.: Наук. доп. НІСД / Редкол.: О. Ф. Белов (голова) та ін. – К.: НІСД, 1997. – 197 с.

18. Савойська С. Українська мова як державна: освіта, політика: Монографія / С.В.Савойська, В.Ф.Панібудьласка, А.М.Тугай; За ред. С.В.Савойської. – К.: Вища шк., 2009. – 319 с.

19. Семиноженко В. Книговидання в Україні – “відкрита книга”? /

Семиноженко В. // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 209.

20. Скляр В. Етнічний склад населення України 1959-1989 рр.: етномовні наслідки російщення / В. Скляр. – К.: “Просвіта”, 2008.-392 с.

21. Чаленко О. Вони розкололи Україну / Чаленко О. // Сьогодні. – 28 листопада 2007.

1. Analıty`chny`j oglyad problem kny`govy`dannya v Ukrayini. – F. 1. – Op. 22. – Od. zb. 4646. – Ark. 59.

2. Borot`ba za movni prava na “total`no ukrayinizovaniy” Luganshhy`ni [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://www.radiosvoboda.org/content/Article/1183650.html>.

3. Bul`vins`ka O. Cinnisny`j rozkol v Ukrayini v umovax rozbudovy` informacijnogo suspil`stva / Bul`vins`ka O. // Aktual`ni problemy` social`no-gumanitarny`x nauk. Materialy` II Vseukrayins`koyi naukovoyi konferenciyi. 29-30 ly`stopada 2013 r., m. Dnipropetrovs`k. Chasty`na I. / Nauk. red. O. Yu. Vy`socz`ky`j. – Dnipropetrovs`k: Royal Pry`nt, 2013. – S.75-77. – 252 s.

4. Gavry`lovy`ch I. Derzhavna movna polity`ka chy` derzhavna zrada? / I. Gavry`lovy`ch [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://www.galychyna.if.ua/index.php?id>.

5. Golovaty`j M. Lyudy`na i polity`ka: pidruch. dlya stud. vy`shh. navch. zakl. / My`kola Golovaty`j. – K.: DP “Vy`davny`chy`j dim “Personal”, 2012. – 352 s.

6. Dzyuba I. Internacionalizm chy` rusy`fikaciya? / Dzyuba I. – K.: Vy`d. Dim “Ky`yevo-Mogy`lyans`ka akademiya”, 2005. – 336 s.

7. Kisse A. Etnichny`j konflikt: teoriya i prakty`ka upravlinnya. Politologichny`j analiz: Monografiya / Kisse A. – K.: Logos, 2006. – 380 s.

8. Kononenko P. Ukrayins`ka osvita u svitovomu chasoprostori / Kononenko P.P., Kononenko T.P. – K.: T-vo “Znannya” Ukrayiny`, 2007. – S.37. – 592.

9. Korzh A. Movny`j chy`nny`k suspil`noyi transformaciyi v Ukrayini: Avtoref. dy`s. ... kand. polit. nauk: 23. 00. 02 / Chernivecz`ky`j nacional`ny`j u – t imeni Yu. Fed`kovy`cha. – Chernivci, 2004. – 20 s.

10. Korzh G. Leony`d Kuchma. Nastoyashhaya by`ogrfy`ya vtorogo prezy`denta Ukray`ny / Korzh G. – Har`kov: Foly`o, 2005. – 413 s.

11. Kry`vy`cz`ka O. Deyaki aspekty` etnopolity`chnogo

dy`stanciyuvannya ukrayins`kogo suspil`stva / Kry`vy`cz`ka O. // Suchasna ukrayins`ka polity`ka. Polity`ky` i politology` pro neyi. – K.: Ukrayins`ky`j centr polity`chnogo menedzhmentu, 2009. – Vy`p.18. – S.160-177.

12. Kresina I., Yavir V. Etnichny`j faktor vy`borchoyi kampaniyi 2006 roku / Elity` i cy`vilizacijni procesy` formuvannya nacij / Redakcijna kolegiya: O.O.Rafal`s`ky`j (golovny`j redaktor), M.Ye.Goryelov (vidpovidal`ny`j sekretar), S.O.Dovgy`j, Yu.A.Levenecz`, M.I.My`xal`chenko, O.P.Mocya, O.P.Reyent. – Ky`yiv: TOV UVPK “Eks Ob”, 2006. – Tom 2. – 584 s.

13. Laty`gina N. Shlyaxy` ta strukturni fazy` demokratsiyi suspil`stva / Laty`gina N. // Polity`chny`j menedzhment. – # 2. – 2005. – S.75. – S.68-77.

14. Lojko L. Gromads`ki organizaciyi etnichny`x menshy`n Ukrayiny`: pry`roda, legity`mnist`, diyal`nist`: Monografiya / Lojko L. – K.: PCz “Foliant”, 2005. – 634s.

15. Movna polity`ka ta movna sy`tuaciya v Ukrayini: Analiz i rekomendaciyi / Za red. Yu. Besters – Dil`ger. – Vy`d. Dim “Ky`yevo-Mogy`lyans`ka akademiya”, 2008. – 363 s.

16. Nazarenko S. Informacijno-psy`xologichna bezpeka v polity`ci / Nazarenko S. // Viche. – # 2. – 2003. – S.47.

17. Nacional`na bezpeka Ukrayiny` 1994-1996 rr.: Nauk. dop. NISD / Redkol.: O. F. Byelov (golova) ta in. – K.: NISD, 1997. – 197 s.

18. Savojs`ka S. Ukrayins`ka mova yak derzhavna: osvita, polity`ka: Monografiya / S.V.Savojs`ka, V.F.Panibud`laska, A.M.Tugaj; Za red. S.V.Savojs`koyi. – K.: Vy`shha shk., 2009. – 319 s.

19. Semy`nozhenko V. Kny`govy`dannya v Ukrayini – “vidkry`ta kny`ga”? / Semy`nozhenko V. // Uryadovy`j kur`yer. – 2002. – # 209.

20. Sklyar V. Etnichny`j sklad naselennya Ukrayiny` 1959-1989 rr.: etnomovni naslidky` rosijshhennya / V. Sklyar. – K.: “Prosvita”, 2008. – 392 s.

21. Chalenko O. Vony` rozkololy` Ukrayinu / Chalenko O. // Syegodnya. – 28 ly`stopada 2007.

Рецензент Василенко С.Д., д.політ.н., професор Одеської національної морської академії

28.10.2014